

stichting
vestingwerken **ravenstein**

BELEIDSPLAN

*Naar een beleefbare vesting
met een unieke Kleefse connectie*

1 MAART 2013

Voorwoord

Op 10 oktober 2012 heeft Martin Jan van Mourik de stichting Stichting Vestingwerken Ravenstein opgericht en daarvoor een bestuur gevormd. De stichting zetelt te Ravenstein en heeft als doel:

‘de vestingwerken van de stad Ravenstein uit de vijftiende, zestiende en zeventiende herkenbaar en toegankelijk te maken voor een breed publiek en deze daartoe zoveel mogelijk te herstellen en te conserveren, in het bijzonder het bastion Famars (zeventiende eeuw) en het daarbinnen gelegen rondeel (eind vijftiende eeuw)’

Het is een nieuwe stichting, maar met een oude liefde. De stichting heeft, via haar bestuursleden, een vurige belangstelling voor het strategische landschap in en om Ravenstein: het bijzondere samenstel van aardwerken, schootsvelden, grachten en andere fysieke restanten, zoals poorten, rondelen, kazematten en kelders. De vesting is in de loop van de tijd is geëvolueerd: een continu proces van aanleggen, slechten en ontmantelen, hergebruiken en restaureren.

De liefde beslaat alle perioden van de ontwikkeling van de vestingstad Ravenstein aan de Maas en haar omgeving: de aanleg van de eerste wegen naar doorwaadbare plaatsen en primitieve bedijkingen in dit gebied van stroomruggen en kommen, het ontstaan van het kasteel en de stad, van de eerste stadsomwalling, de vestingwerken uit de vroege en latere Kleefse periode, tot en met de strategische voorzieningen uit de Tweede Wereldoorlog en daarna. Primair richten we ons echter op de periode tussen 1380 (stadsrechten) en 1672 (slechten van de aarden bastions).

Dat is een bijzondere periode, die de vesting Ravenstein wellicht uniek maakt in Nederland. In deze eeuwen is de verschijningsvorm van de vesting tot stand gekomen, zoals we die nu kennen. Uniek is dat aan de basis van dat stelsel een aantal rondelen ligt uit de vroege Kleefse periode. Pas recent is aan de hand van fysieke restanten een en ander uit deze tijd bekend geworden. Nu al is duidelijk, dat dit de enige bekende sporen uit deze periode in ons land zijn. Dat maakt Ravenstein bijzonder, zo niet uniek en het kan ons veel leren over de vestingbouw vóór de oud-Hollandse versterkingsmethode. Deze Duitse connectie vraagt om verder onderzoek.

Martin Jan van Mourik bij vondst van vermoedelijk 15e eeuwse resten van vesting Ravenstein in zijn eigen tuin

Wij, de bestuursleden van de stichting, hebben dit beleidsplan geschreven om duidelijk te maken waarom deze restanten onze belangstelling hebben, hoe die belangstelling vorm krijgt en wat we daarmee hopen te bereiken. In dit plan zetten we beknopt uiteen:

- welke verantwoordelijkheid wij willen dragen;
- welke doelen de stichting heeft;
- welke instrumenten we daarvoor hanteren;
- en de wijze waarop we communiceren.

Vervolgens is in dit beleidsplan een uitvoeringsparagraaf opgenomen waarin de speerpunten ten aanzien van de uitvoering worden vermeld. Hier verwachten we in 2013 en 2014 de eerste stappen als nieuwe stichting te zullen zetten.

*werkgroep archeologie van
heemkundekring aan het inmeten
op locatie bastion Famars*

1. Welke verantwoordelijkheid wij willen dragen...

We leven in een tijd waarin volop publieke aandacht is voor vestingwerken. Gelukkig is die belangstelling er niet alleen voor kastelen, stadsmuren, rondelen of bastions, maar ook voor strategische landschappen, betonnen vestingwerken en zelfs waterstaatkundige werken. Dat was een jaar of twintig terug nog heel anders.

Die brede belangstelling voor vestingwerken heeft Ravenstein geen windeieren gelegd. Met name de gemeente Oss onderscheidt zich door een actieve opstelling bij het behoud en herstel van elementen van die vestingwerken, door ze bijvoorbeeld beter beleefbaar te maken, zoals de parkstructuur aan de noordoostelijke zijde van de vestingstad en inmiddels ook aan de zuidwestelijke zijde. Ook neemt de gemeente haar verantwoordelijkheid, door als aanvulling op de juridische bescherming als monument door het rijk, (restanten van) vestingwerken een plaats te geven in gemeentelijke visies en bestemmingsplannen.

Als zaken zo goed zijn geregeld, waarom dan een speciale stichting in het leven roepen? Omdat wij vinden dat de vestingwerken te Ravenstein verdienen, dat er juist één private organisatie moet zijn, die zich hard maakt voor het integrale behoud en de verdere ontwikkeling van deze unieke werken. Die organisatie, dat zijn wij.

We willen graag samenwerken met anderen die ons aandachtsveld een warm hart toedragen. De vestingwerken verdienen het, dat we de handen ineen te slaan om er samen echt iets van te maken. Behalve de gemeente Oss, het waterschap Aa en Maas, de provincie Noord-Brabant en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, denken we vooral aan lokaal actieve partijen, zoals heemkundekring Land van Ravenstein, Dorpsraad Ravenstein, Sint Barbara Gilde, Molen De Nijverheid, Stichting Land van Ravenstein, Toeristisch Informatiecentrum Ravenstein en de stichtingen Loterijfonds en Van Cooth. Maar natuurlijk ook aan landelijk actieve organisaties, zoals Stichting Menno van Coehoorn en de vereniging De Nederlandse Vestingsteden. Ook zoeken we de samenwerking met Kreis en Stadt Kleve.

De Ravensteinse vestingwerken zijn eigendom van particulieren en overheidsinstanties, waaronder de gemeente Oss en Waterschap Aa en Maas. Onze stichting streeft geen eigendom na, maar wil als actieve organisatie optreden als belangenbehartiger,

vestingwerken
van ravenstein
zijn belangrijk
voor het
toerisme in Oss

verantwoordelijk voor het bestuderen, identificeren, duiden, beleefbaar maken, behouden en ontwikkelen van de vestingwerken in en om Ravenstein.

Waarom ? Dat doen we omdat we vinden dat:

- a) deze vestingwerken van algemeen belang zijn, voor Ravenstein en Nederland, wat ook blijkt uit de redengevende omschrijvingen van de rijksbeschermden monumenten van de vesting en van het rijksbeschermden stadsgezicht Ravenstein; deze waarden willen we overdragen aan toekomstige generaties;
- b) we als stichting door het uit (laten) voeren van onderzoek en studie, zowel naar fysieke restanten als andere bronnen, een vestingbouwkundige en krijgsgeschiedkundige bijdrage kunnen leveren aan identificatie van (onderdelen) van de vestingwerken, alsook rondom de historische gebeurtenissen die bijgedragen hebben tot het ontstaan, het gebruik, de sloop en het hergebruik van (onderdelen) van deze vestingwerken;
- c) dat de stichting kan bijdragen aan een duurzame toekomst van deze werken, door uit te gaan van het principe van behoud door ontwikkeling. Wij vinden dat Ravenstein, juist ook in haar regionale context, een gebied is met een hoge cultuurhistorische en natuurlijke, en dus ook recreatieve en toeristische waarde. Deze waarde kunnen we gezamenlijk door het benutten van potenties nog belangrijk vergroten. Bijvoorbeeld door de vestingwerken nog beter beleefbaar te maken, onder meer door ze waar mogelijk en gewenst meer zichtbaar te maken.

Als stichting willen wij onze verantwoordelijkheid nemen, door bij te dragen aan het behoud en de ontwikkeling van twee kernwaarden:

- a) een samenhangend, qua ontstaan bijzonder gelaagd systeem van (restanten van) vestingwerken, zoals rondelen, kazematten, bastions, grachten, wallen en andere aardwerken en schootsvelden, al dan niet in- of om de stad, boven- of onder het maaiveld;
- b) de open, want grotendeels onbebouwde, groene 'schil' van de vestingwerken, inclusief het schootsveld, die als zodanig een opvallend contrast vormt, maar tegelijk historisch gezien een onlosmakelijke eenheid is, met de compacte vestingstad Ravenstein.

*rondeel op de maasdijk:
mooi voorbeeld van onlosmakelijke
eenheid van vestingwerken, stad en
omliggend landschap*

2. Welke doelen de stichting heeft...

We willen door het ondernemen van acties en het beschikbaar stellen van kennis (en waar mogelijk ook: middelen) substantieel bijdragen aan de realisatie van de volgende doelen:

- a. **VERSTERKEN BELEVINGSWAARDE.** De ontwikkeling van de vestingwerken in en om Ravenstein tot een herkenbaar en samenhangend geheel voor de Ravensteiners en de bezoekers uit binnen- en buitenland. Deze waarde wordt aanwijsbaar versterkt, o.a. door de functionele en, waar mogelijk, visuele relatie tussen onderdelen van de vestingwerken te herstellen, zoals bijvoorbeeld tussen de stad en de beide hoornwerken.
- b. **GARANDEREN PUBLIEKE TOEGANKELIJKHEID.** Het bevorderen en veilig stellen van de publieke toegankelijkheid van één of meerdere werken uit de voornaamste fasen van de vestingwerken te Ravenstein en de realisatie van een goed toegankelijk netwerk van voet- en fietspaden, dat het merendeel van de fysieke restanten verbindt. Er is een kwalitatief goede infrastructuur met beschreven routes; er is een bezoekerscentrum waar inzichtelijke informatie over de werken voorhanden is en er zijn kleinschalige recreatieve voorzieningen. Dit recreatieve en toeristische gebruik willen we bevorderen door aansluiting te zoeken bij bestaande toeristische en sportieve arrangementen, zoals het Dagje Ravenstein, de Vestingstedendag en de Brabantse Zuiderwaterlinie.

Ter realisering van deze hoofddoelen willen we het volgende bevorderen:

- c. **BENUTTEN FYSIEKE RESTANTEN.** Waar mogelijk en gewenst worden de fysieke restanten van vestingwerken gebruikt ten behoeve van economische en maatschappelijke activiteiten, die samen met de vergrote

*kazemat uit 2e wereldoorlog:
bevorderen van publieke
toegankelijkheid en het tonen van
de bijzondere gelaagdheid van het
vestingstelsel in en om Ravenstein*

het strategisch landschap in en om Ravenstein: spoorbrug over de Maas

publieke toegankelijkheid zorg dragen voor een duurzaam behoud van de vestingwerken. We denken daarbij onder andere aan sport- en spelmogelijkheden en aan decor voor kunst en cultuur. De fysiek toegankelijke restanten van de vestingwerken kunnen geschikt zijn voor gebruik.

- d. **AANDACHT VOOR HET STRATEGISCHE LANDSCHAP.** De vestingwerken in en om Ravenstein (aangelegde, gebouwde of gegraven elementen) hebben actuele betekenis in de ruimtelijke inrichting van het openbare domein. De kenmerkende onderdelen en het bodemarchief zijn door het ruimtegebruik gegarandeerd en planologisch geborgd. Als onderdelen van het strategisch landschap krijgen ook waterstaatkundig systeem (sluis, brug, dijk, kering et cetera) en het schootsveld de aandacht die zij verdienen.
- e. **ONDERZOEK.** Door (populair- en) wetenschappelijk onderzoek komt er meer inzicht in het ontstaan, het gebruik en het verval van de vestingwerken in en om Ravenstein.
- f. **BEHEER.** Het dagelijkse beheer (door gemeente, waterschap, particuliere organisaties en particulieren) van de vestingwerken, speciaal ook waar het groene en blauwe beheerelementen betreft, staat garant voor een duurzame instandhouding van de vestingwerken.

Behoud door ontwikkeling, ter vergroting van de beleving, staat centraal. Onze speerpunten zijn dus: het vergroten en het verspreiden van de kennis over de vestingwerken; het bevorderen van de publieke toegankelijkheid en van recreatie en toerisme; het vergroten van de ruimtelijke en landschappelijke samenhang en het vergroten van de economische benutting.

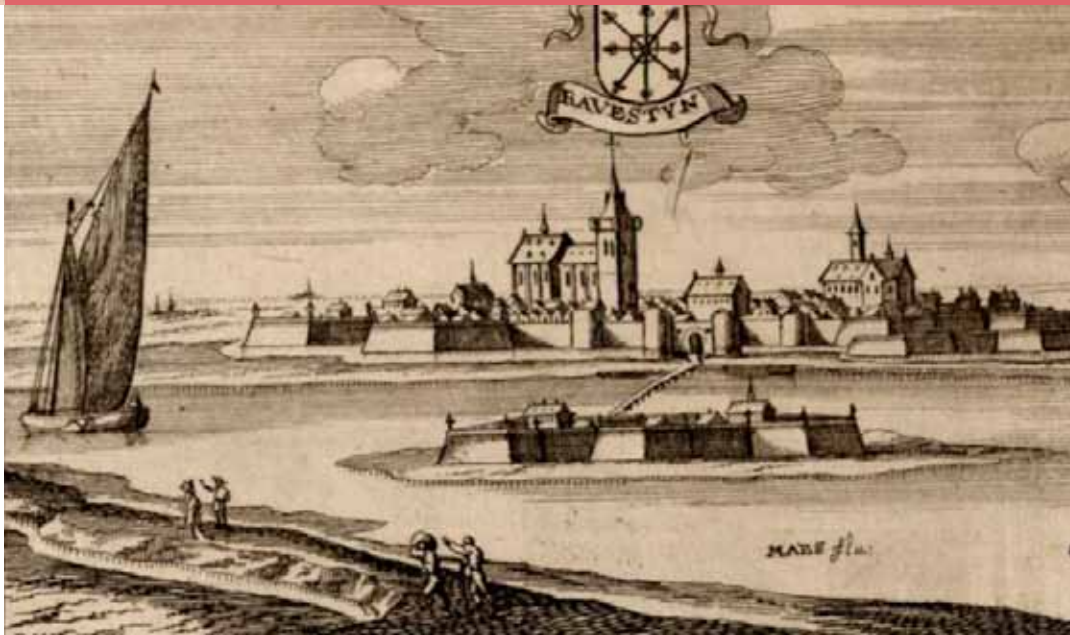
3. De instrumenten die we hanteren...

Er staat ons een beperkte reeks aan instrumenten ter beschikking, die ons helpen om ons doel te realiseren.

- a **FINANCIËLE INSTRUMENTEN.** We hebben als stichting beperkte financiële middelen, die we naar verwachting hoofdzakelijk zullen aanwenden voor het uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek, zodat we de kennis over de vestingwerken kunnen vergroten. Er is nog veel onbekend over het ontstaan en de groei van de vestingsystemen. Wij vinden dat deze kennis aan de basis moet liggen van het verder duiden van de betekenis van de werken, en daarmee ook van het uitbouwen van de toeristisch-recreatieve betekenis. De stichting tracht om middelen van derden te verwerven voor de uitvoering van activiteiten, die bijdragen aan het behoud door ontwikkeling. We denken daarbij ook aan subsidies die in het kader van studie, behoud en ontwikkeling van vestingwerken beschikbaar zijn.
- b **KENNIS: MIDDEL TOT INSPIRATIE EN SAMENWERKING.** Omdat we geen eigenaar zijn van de vestingwerken, zijn we mede afhankelijk van initiatieven van anderen, zoals de gemeente, het waterschap en particulieren. We willen deze betrokkenen als partners zien en met hen samenwerken. Daarbij brengen we onze kennis in van o.a. historische materie, architectonische en ruimtelijke vormgeving en herbestemming. Het vergaren, vergroten en uitdragen van onze kennis, zowel architectuurhistorisch, vestingbouwkundig, krijgskundig als in de bredere context van hun geschiedkundige inbedding, is een kernactiviteit van de stichting. Daarnaast beschikt de stichting over ontwikkel- en ontwerpqualiteiten. Zij is in staat om die kennis en kunde beschikbaar te stellen voor wetenschappelijke, educatieve en recreatieve activiteiten.

*het in de 19 e eeuw gesloopte
kasteel van Ravenstein*

zicht op ravenstein in de 17e eeuw

We willen kennisleverancier zijn, en in niet mindere mate ook inspirator, ideeën-generator, verbinder, waar nodig regisseur en, indien nodig, ook activist. Zo verwachten we bij te kunnen dragen aan behoud door ontwikkeling. We gaan de komende jaren activiteiten afstemmen, organiseren en professionaliseren, om de publieke bekendheid van deze vestingwerken te vergroten, het publiek in kennis te stellen van de bijzondere karakter ervan en bezoek te voet of te fiets te stimuleren.

We zullen de samenwerking met andere partners en hun beleidsprogramma's zoeken: op het gebied van recreatie, cultuurhistorisch erfgoed, landschapsontwikkeling, woningbouw, civiel- en cultuurtechniek, maar ook hoogwaterbescherming of natuurhistorie. We denken er zo aan bij te dragen dat we werk met werk kunnen maken. Daar waar er kansen gloren, moeten we die ook aanpakken.

- c JURIDISCHE INSTRUMENTEN. Het kennen en inzetten van de juiste juridische instrumenten is van groot belang bij behoud door ontwikkeling. De juiste verankering in een planologisch kader biedt niet alleen zekerheid voor het behoud, maar juist ook voor de ontwikkeling van vestingwerken. Door objecten en structuren via regelgeving te verankeren zijn we in staat inhoud te geven aan het algemene belang. Via de bestemming kan een duurzame instandhouding geregeld worden. Ook zaken als het regelen van onderhoud van werken, van publieke toegankelijkheid kunnen via een juridisch kader tot in lengte van jaren worden vastgelegd en gegarandeerd.

INSTRUMENT: Wet Ruimtelijke Ordening, de Provincie Noord-Brabant. De provincie heeft in haar structuurvisie en verordening de provinciale belangen geformuleerd, waaronder cultuurhistorische waarden, waarvan zij verwacht

dat gemeenten die in hun bestemmingsplannen een plaats geven. De provincie hanteert onder andere de Cultuurhistorische Waardenkaart. Speciaal complexen van verdedigingswerken hebben de provinciale aandacht. Het is zo dat de provincie voor behoud en ontwikkeling van dergelijke complexen niet alleen planologische aandacht vraagt, maar ook subsidies beschikbaar stelt.

INSTRUMENT: Wet Ruimtelijke Ordening, de gemeente Oss. De gemeente heeft in het Voorontwerp bestemmingsplan Beschermd Stadsgezicht Ravenstein 2011, waarvoor momenteel de procedure loopt, aandacht voor de waarden van (het strategisch landschap van) de vestingwerken. Als stichting voelen we ons verantwoordelijk om er toe bij te dragen dat het voor handen zijnde planologisch instrumentarium de volle aandacht heeft voor deze werken en dat in de toekomst ook zo blijft.

INSTRUMENT: Monumentenwet, monumentenverordening. We hebben hierboven al vermeld dat een groot deel van de vestingwerken in en om Ravenstein beschermd zijn als rijksmonument, dan wel bescherming genieten vanwege het rijksbeschermd stadsgezicht. Daarnaast hanteert de gemeente Oss een gemeentelijke monumentenlijst. Als stichting zullen we waar nodig onderdelen van de vestingwerken in en om Ravenstein die we van algemeen belang achten, en die niet onder de bescherming van beide monumentenverordeningen vallen, voor plaatsing op die lijsten voordragen.

INSTRUMENT: notariële akte. Een groot deel van de vestingwerken bevindt zich op niet-openbaar, particulier terrein. Gezien het belang dat we aan beleefbaarheid hechten, zullen we deze waar mogelijk via erfdiensbaarheden en kwalitatieve verplichtingen bij notariële akte vastleggen.

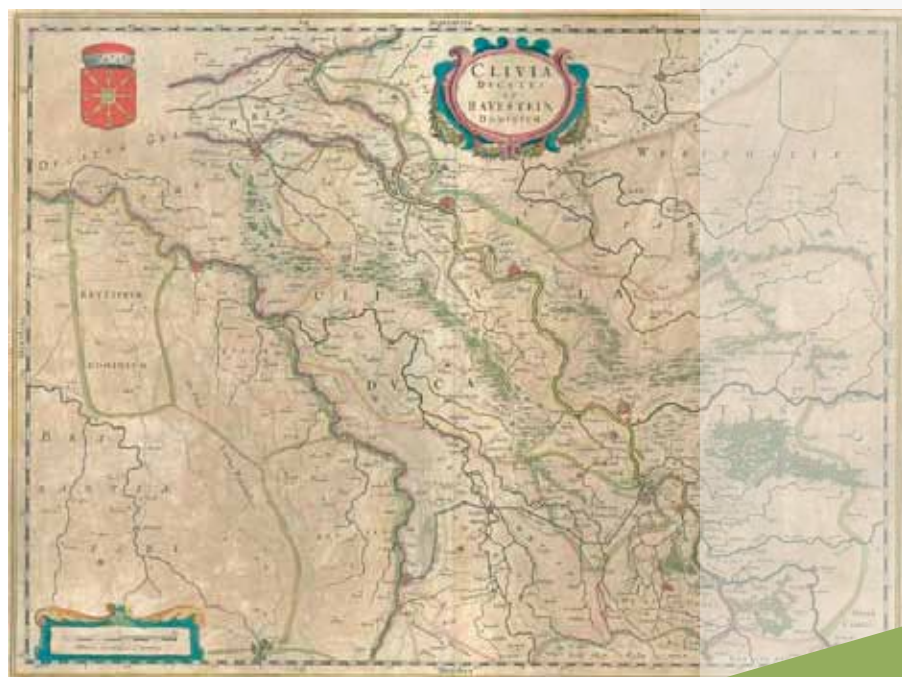
het kasteel van Ravenstein
omstreeks 1694

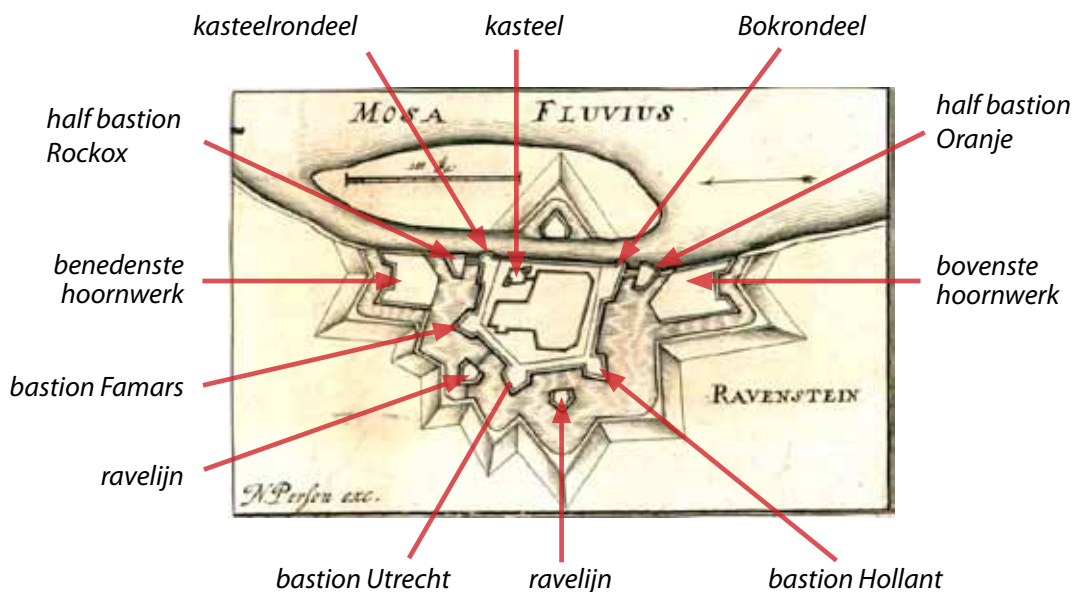
4. De wijze waarop we communiceren...

Het beschikbaar stellen van kennis, het sturen met kennis op het behoud door ontwikkeling van onze vestingwerken en het gebruik van die kennis door derden staat of valt met het organiseren van een goede communicatie.

- a. De stichting zal het mogelijke doen om contacten te leggen met andere belanghebbenden, zodat de activiteiten van de stichting bekend zijn, zo mogelijk aansluiting vinden bij activiteiten van anderen en gewaardeerd worden.
- b. We proberen daarbij aan te sluiten bij de communicatieactiviteiten van derden, zoals de gemeente, heemkundekring, Dorpsraad, het Toeristisch Informatiecentrum Ravenstein, Provincie Noord-Brabant (Culturele Hoofdstad 2018), VVV Oss, ANWB, gespecialiseerde stichtingen, commerciële ondernemers of andere (potentiële) betrokkenen.
- c. De stichting zal daartoe ook een passende relatie onderhouden met media, zoals dag- en weekbladen, radio, TV, lokale omroep en andere partners.
- d. We zullen bezien of we onze kennis ook beschikbaar kunnen stellen via (het aanhaken bij) één of meer websites van verwante organisaties.
- e. We proberen te communiceren met een herkenbare stijl, door middel van folders, (tijdelijke) bebording et cetera, aanhakend bij bestaande publieksevenementen.
- f. We bekijken de mogelijkheid van een onregelmatig, bij belangrijke mijlpalen verschijnende (digitale) 'krant', de Ravensteiner Vestingkoerier.
- g. Waar mogelijk zal de deskundigheid van betrokken personen en organisaties worden bevorderd.

kaart van het hertogdom Kleve met heerlijkheid Ravenstein

de verschillende onderdelen van de vestingstad Ravenstein

5. De uitvoeringsparagraaf: de speerpunten...

Om uitvoering te geven aan het bovenstaande beleid beschrijven we in deze uitvoeringsparagraaf de concrete projecten van de stichting, zoals we die thans voor ogen hebben. Het betreft niet meer dan een vermelding van projecten, die we ter hand nemen met het doel de beleefbaarheid van de vestingwerken te verbeteren. We werken deze paragraaf op verschillende manieren uit: bij omvangrijke projecten bijvoorbeeld in een projectplan, al dan niet met Programma van Eisen en een Plan van Aanpak.

EERSTE PROJECT: herkenbaar maken Bastion Famars en het onderliggende rondeel.

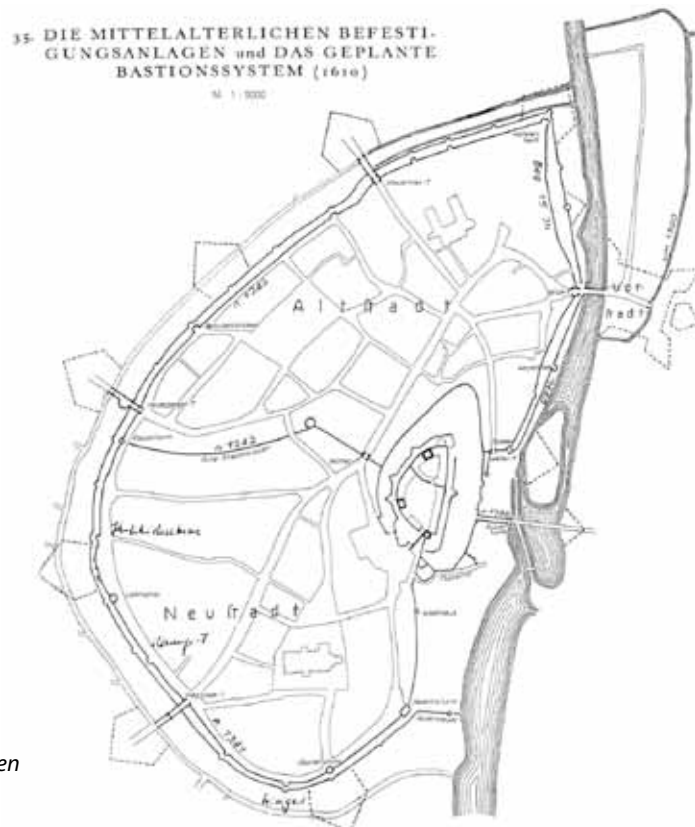
In een particuliere tuin nabij het Pollekespad te Ravenstein ligt het Bastion Famars - één van de drie (of vijf) bastions van Ravenstein - dat behoort tot de vestingwerken die rond 1621 tot stand kwamen. In november 2011 en in april 2012 bleek dat zich ongeveer een meter onder het maaiveld en binnen de contouren van Famars, restanten bevinden van een stenen rondeel uit 1488 of daaromtrent. In die tijd viel Ravenstein binnen de invloedssfeer van hertog Philips van Kleef, overleden in 1528. Het vermoeden bestaat dat dit vijftiende-eeuwse werk uniek is voor Nederland en grote overeenkomsten vertoont met andere werken uit die tijd van dat hertogdom in het tegenwoordige Duitsland, zoals te Rees. Vast staat dat in 1544, als gevolg van de Vrede van Venlo, op last van Karel V de stenen vestingwerken van Ravenstein tot onder het maaiveld zijn gesloopt.

Het prioriteren van het onderzoek naar deze vestingwerken is vanuit verschillende oogpunten verklaarbaar. Ten eerste liggen de restanten voor

een deel bloot en, hoewel er afdoende maatregelen voor een tijdelijke bescherming zijn getroffen, zijn ze daarmee kwetsbaar. Dit vraagt om een spoedig archeologisch en historisch onderzoek. Ten tweede is dit een unieke kans om wetenschappelijk verantwoord onderzoek te plegen naar de uitbouw van de vijftiende-eeuwse vestingstad en de principes die aan de verdediging van die stad ten grondslag liggen. Dit is ook van belang voor de uitbouw van het 'verhaal' van Ravenstein en daarmee van het toeristisch product Ravenstein. We kunnen daarbij aansluiten bij andere evenementen die de Kleefse connectie van Ravenstein onderstrepen, zoals het in voorbereiding zijnde theaterstuk in verband met Brabant Culturele Hoofdstad 2018.

Voorts is er op dit terrein sprake van omvangrijke restanten, die - zoals het geval is met de ten tijde van de dijkverzwaring in 1997 gevonden restanten van de rondelen nabij de halve bastions Rocokx en Orange ¹- de potentie hebben duurzaam behouden, (gedeeltelijk) geconserveerd c.q. gereconstrueerd te worden. Dat kan bijdragen aan de vergroting van de belevingswaarde van de vestingwerken in en om Ravenstein. Ook is denkbaar dat via een moderne inrichting de herinnering aan de werken opvallend en duurzaam vorm wordt gegeven.

¹ De desbetreffende dijkrondelen worden gemakshalve aangeduid als rondeel-Rocokx en rondeel-Orange hoewel aannemelijk is dat de namen Rocokx en Orange niet slaan op de rondelen maar op de later gecreëerde (halve) bastions met die namen. Eenzelfde opmerking valt te maken ten aanzien van de relatie tussen het recent ontdekte rondeel nabij bastion Famars. Verder zijn er nog de bastions Hollant (Vidi Reo) en Utrecht (kerkhof Sint-Lucia parochie).

kaart van de middeleeuwse vestingstad Kleef.
 Vermoedelijk is er sprake van een grote verwantschap tussen de middeleeuwse stadsmuren van Ravenstein en die van de Duitse steden in het hertogdom van Kleef.

Bijzonder is dat thans gewaarborgd kan worden dat, hoewel op particulier terrein, belangstellenden individueel, op open dagen, maar ook via de stadsgidsen van de heemkundekring in ruime mate toegang krijgen tot deze vestingwerken. De huidige eigenaar is bereid, ook voor de langere termijn, via erfdienstbaarheden of kwalitatieve verplichtingen een semi-openbaar karakter van het terrein te verzekeren.

De stichting wil allereerst grondig wetenschappelijk onderzoek doen naar de restanten. Daartoe streeft zij naar legalisatie van de grondverstoring en naar goed overleg met de instanties (Gemeente Oss en RCE). Afhankelijk van de uniciteit van het de vondsten en de resultaten van het onderzoek zal de stichting vervolgens de mogelijkheid voor behoud in situ bezien. Daartoe moeten ten minste twee vragen worden beantwoord:

- hoe kunnen we de vondsten (deels) duurzaam conserveren?
- hoe en in welke mate kunnen we de vondsten publiek beleefbaar maken?

De stichting zal begin 2013 een gedetailleerde projectbeschrijving van bastion Famars en het rondeel leveren, op grond waarvan we de mogelijkheden van realisatie door conservering en ontwikkeling bezien. Afhankelijk van de resultaten zal de stichting ook verdere juridische en financiële vervolgcacties bezien.

eerder onderzoek naar bastion
Famars

Figuur 20. De resultaten van de weerstandsmetingen geprojecteerd op de gemeentelijke beleidskaart met daar bovenop de ligging van bastion Famars gecorrigeerd aan de hand van de meet- en boorresultaten.

TWEEDE PROJECT: herinrichting hoofdgracht bij half bastion Rockox.

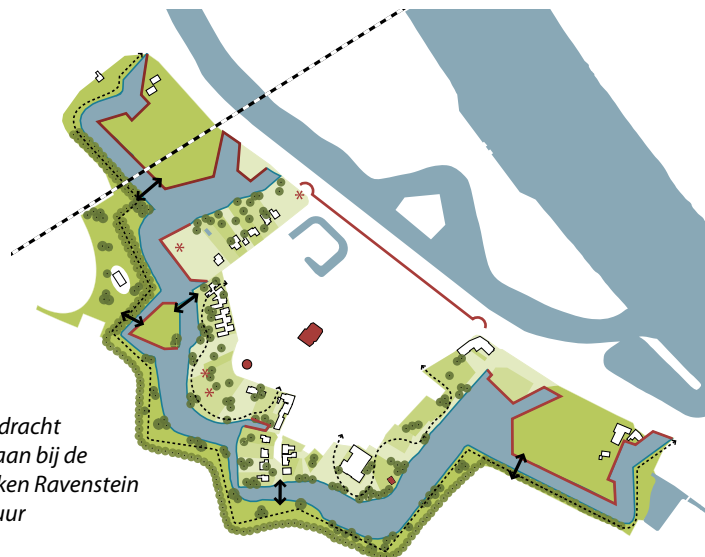
Om de hoofdgracht aan de noordwestelijke zijde van de vestingstad weer voldoende breedte te geven pleiten wij ervoor deze plaatselijk te verbreden, door aan de zijde van de volkstuinten een strook grond (nu in gebruik als moestuin en speelveld) af te graven en aan de gracht toe te voegen. Tevens kan de gracht dan plaatselijk doorlopen tot de teen van de Maasdijk. Hiervoor is het nodig een kleine schuur te slopen.

DERDE PROJECT: herkenbaar maken van de kroon van het Benedenste Hoornwerk.

De doorsnijding van het Benedenste Hoornwerk door de negentiende-eeuwse spoorlijn heeft dit werk afgesneden van de vestingstad, waardoor het minder gemakkelijk als onderdeel van de vestingwerken is te herkennen. Omdat de spoorlijn ter plaatse via een burg de Maas kruist, is de lijn hoog gelegen op een aardwerk, hetgeen bijdraagt aan de matige relatie tussen stad en hoornwerk. In deze omstandigheid is voorlopig geen verandering te verwachten. Wij pleiten ervoor het kroonwerk aan de zijde van de Zwarteweg beter beleefbaar maken. In dat verband kan ter plaatse ook de gracht weer voor een deel gereconstrueerd worden.

VIERDE PROJECT: het beter herkenbaar maken van ravelijn Polleke.

Aan de zuidwestelijke zijde van de vesting ligt aan het Pollekespad een grotendeels intact ravelijn. Dit werk is nu hoofdzakelijk in gebruik als protestantse begraafplaats, moestuin en boomgaard. Ravelijn Polleke, met een nog herkenbare grondvorm en aan drie zijden door de gracht omspoeld, zou aan de zijde van 't Laantje losgekoppeld moeten worden van de contrescarpe. Dit kan eenvoudig door de smalle aarden dam ter plaatse te vervangen door een kleine houten brug, geschikt voor voetgangers en fietsers. Zo'n bruggetje verbindt nu de noordelijke zijde van het werk met de vesting. Ook kan men het niet voor het publiek toegankelijke deel van de oever geometrisch zo aanpassen, dat het ravelijn meer als vestingwerk beleefbaar is.

*het plan voor de bolwerkenroute in opdracht van gemeente Oss sluit in grote lijnen aan bij de speerpunten van Stichting Vestingwerken Ravenstein
 beeld: Rob Aben Landschapsarchitectuur*

VIJFDE PROJECT: beleefbaar maken van ravelijn De Halve Maan.

De Landpoortstraat verbindt de vestingstad aan de zuidelijke zijde met de contrescarpe waarvan de straatnaam Contre Escarpe nog altijd blijkt geeft. De Landpoortstraat heette voorheen de Brugstraat; een herinnering aan de periode dat twee houten bruggen, die het tracé van de huidige straat volgden, de Landpoort met de contrescarpe verbonden. Er is een knik in dat tracé: dit is de plaats van het ravelijn De Halve Maan. Dat ravelijn is door de latere bebouwing aan weerszijden van de Landpoortstraat als zodanig niet goed meer herkenbaar. Het is verdeeld in kavels, waarop veelal vrijstaande woningen met tuinen. Er zijn voldoende sporen van het werk terug te vinden: de driehoekige grondvorm is deels herkenbaar en tussen Landpoortstraat 20-22 is een deel van de ravelijngracht bewaard. Zo is in de tuin van Landpoortstraat 20 de achtergracht weliswaar gedeeltelijk aangeplempt, maar is het grote niveauverschil tussen de voormalige gracht en de tuin van nummer 22 (een deel van De Halve Maan) zeer duidelijk waarneembaar. Aan de andere zijde van de Landpoortstraat is het werk deels vergraven. Bij nummer 28 en nummer 17 loopt onder de Landpoortstraat een duiker, die de beide grachten met elkaar verbindt. Door kleine fysieke ingrepen en het herkenbaar maken van elementen in de bestrating van de openbare ruimte is het ravelijn weer beleefbaar te maken.

ZESDE PROJECT: herinrichting Bovenste Hoornwerk.

Het Bovenste Hoornwerk is thans een diffuse, maar grotendeels open ruimte. Lang geleden was dit een voetbalveld en nu is het een parkeerplaats, jongerenhangplek en een extensief gebruikte camping. Aan de oostelijke zijde is het hoornwerk voor een klein deel bebouwd met een horecavoorziening: het Veerhuis, een schuur (bekend als 'olieloods') en twee woningen. De ruimtelijke inrichting van het hoornwerk is nu van een zeer matige kwaliteit en sluit niet aan op de historische waarden. De hoofdgracht, die het hoornwerk van de vestingstad scheidde en doorliep tot aan de teen van de Maasdijk, is thans ter plaatse van het parkeerterrein van De Bleek geheel verdwenen. De

*plattegrond van Ravenstein
omstreeks 1690,
met links en rechts duidelijk
zichtbaar bovenste en benedenste
hoornwerk.*

combinatie van de zwakke functie en de zwakke inrichting vraagt om een structurele verbetering. Wij pleiten ervoor om op basis van de kenmerkende waarden en kwaliteiten van het hoornwerk een nieuwe inrichting daarvan te bewerkstelligen, die het open karakter van het terrein als vestingwerk respecteert en beleefbaar maakt, in een duidelijke relatie met de 'groene schil' van de overige Ravensteinse vestingwerken.

ZEVENDE PROJECT: herinrichting Bastion Hollant

Het gemeenschapshuis Vidi Reo is gebouwd op de plaats waar voorheen het Verenigingsgebouw stond, dat dateerde uit de jaren '20: de oude site van het bastion Hollant. Ter plaatse zijn in de aanbouw van de woning aan de Walstraat nog relictten te vinden van een gangenstelsel. Wellicht zijn in het verhoogd gelegen grondwerk, waarop Vidi Reo staat, nog meer restanten aanwezig. Niet uitgesloten is dat ook hier oorspronkelijk een rondeel aanwezig was.

Gezien het feit dat het gemeenschapshuis nauwelijks meer doelmatig is te exploiteren, in matige staat van onderhoud verkeerd en ook niet meer aan de eisen van de tijd voldoet, zoekt de gemeente al langere tijd naar een oplossing, in de zin van nieuwbouw. Wij vinden dat bij elke herinrichting van het gebied de historische kenmerken en waarden van de vesting het uitgangspunt moeten zijn. Wellicht dat verplaatsing van Vidi Reo naar de Maasdijk bij rondeel Orange - zoals eerder geopperd door de gemeente - of anders in het grondwerk van de Bovenbleek daarbij een optie kan zijn, zodat ter plaatse van Vidi Reo een zodanige inrichting mogelijk wordt die het bastion weer beleefbaar maakt.

*huidige weinig herkenbare en beleefbare situatie van bastion Hollant
(foto: Bing Maps)*

6. Historie en toekomst

De historie bepaalt in meer of mindere mate de toekomst. Een hedendaags beleidsplan ten aanzien van vestingwerken moet zijn gebaseerd op gedegen archeologisch onderzoek en op grondige kennis van de historie.

De stichting wordt op archeologisch gebied bijgestaan door drs. E.E.A. (Eric) van der Kuijl van het bureau Hamaland Advies te Zelhem, tevens verbonden aan Stichting Menno van Coehoorn.

De historie van de de Ravensteinse vestingwerken wordt in een bijlage bij dit beleidsplan uiteengezet door bestuurslid J.M.A. (Joost) Vlemmix.

Aldus vastgesteld op 17 april 2013 door het bestuur van de stichting Stichting Vestingwerken Ravenstein:

prof. mr. M.J.A. (Martin Jan) van Mourik, voorzitter
 drs. J.C.M. (Joost) Michels, secretaris/penningmeester
 ir. M.W. (Maurits) Cobben, lid
 J.M.A. (Joost) Vlemmix, lid

Bijlage 1: Joost Vlemmix: 'Ravenstein: een product van vele eeuwen vestingbouw.'

